

Aluevaltuuston kyselytunti 21.1.2025: vastaus valtuutettu Ivanoffin kysymykseen: Miten Pirkanmaan hyvinvointialue aikoo paikata 1000 palveluasumisen paikan vajeen ja varmistaa vanhusten hoidon tarkoituksenmukaisuuden ja kustannustehokkuuden?

1. Mikäli tarpeen mukaisia palvelupaikkoja ei saada hankittua, minkälaisia seurauksia tällä on asiakkaille ja Pirkanmaan hyvinvointialueelle?

Hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluu palvelujen turvaaminen eri tavoin eikä se voi koskaan olla yksittäisen kilpailutuksen varassa. Ikäihmisten ympärivuorokautisen asumispalveluiden markkinat ovat olleet hyvin keskittyneet Pirkanmaalla. Keskittyneet markkinat ovat heikentäneet kilpailua ja lisänneet ostopalveluihin liittyviä riskejä. Tämä oli nähtävissä esimerkiksi vuoden 2022 lopussa, jolloin kolme suurinta palveluntuottajaa irtisanoivat sopimuksiaan tavoitteenaan neuvotella sopimushinnat uusiksi tilanteessa, jossa hyvinvointialue oli vasta valmistelemassa toimintansa aloittamista. Hyvinvointialueelle siirtyi kunnista yli 200 sopimusta koskien ikäihmisten asumispalveluja ja oli tärkeää päästä lähemmäksi yhtenäisiä palvelukuvauksia, sopimusten sisältöjä ja ehtoja. Syksyllä 2024 tehdyn kilpailutuksen osalta Pirkanmaan hyvinvointialue selvitti pyynnöstä keskeyttämisen perusteita, mutta arviomme mukaan hankintalain §125 mukainen keskeytysperuste ei täyttynyt.

2. Onko mahdollista että vajauksen osalta ajaudutaan pakottavassa tilanteessa suoraan hankintaan jossa kustannukset nousevat korkeammiksi kuin kilpailutuksen kautta?

Hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluu kilpailutusten lopputuloksesta riippumatta palveluissa olevien asiakkaiden tilanteen turvaaminen. Ympärivuorokautiseen palveluasumiseen liittyy aina myös asuminen, eikä aina ole mahdollista tai inhimillistä nopealla aikataululla edellyttää asiakkaalta uuteen yksikköön muuttamista. Näissä tilanteissa on asiakkaan edun mukaista ja tarkoituksenmukaista myös hyvinvointialueen kannalta neuvotella asiakaskohtainen yksilöhankintasopimus hänen palvelunsa jatkuvuuden turvaamiseksi ko. yksikössä.

Yksilöhankintasopimuksen aikana voidaan tarkastella tilannetta, onko tarkoituksenmukaista osoittaa asiakkaalle uutta asumispalvelupaikkaa puitesopimuksen piirissä olevalta palveluntuottajalta tai hyvinvointialueen omasta tuotannosta. Nämä yksilöhankintasopimukset koskevat vain nyt voimassa olevia asiakkuuksia, mutta uusia asiakkaita ei näihin puitesopimusten ulkopuolelle jääneihin yksiköihin enää osoiteta. Puitesopimukseen kuulumisen lisäksi palveluntuottajana voi toimia myös palvelusetelin kautta, jolloin asiakas voi halutessaan hakeutua myös näihin yksiköihin.

Kaikkien olemassa olevien asiakkuuksien osalta on sovittu palveluntuottajien kanssa heidän palvelunsa jatkumisesta. Pirkanmaalla ei siis ole tuhannen paikan vajetta.

Hintataso näissä suoramarkintasopimuksissa on matalampi tai korkeintaan aikaisemman sopimushinnan mukainen. Kustannukset eivät siis nousseet tämän kilpailutuksen myötä.

Kilpailutuksen ulkopuolelle jääneille sekä uusille palveluntuottajille tarjotaan mahdollisuus osallistua hankintamenettelyn sisällä avattavaan uuteen tarjouspyyntöön alkuvuoden aikana, niin että sopimuskausi alkaisi tavoitteellisesti 1.6.2025.

Talouden näkökulmasta kilpailutuksessa saatu ratkaisu on taloudellisesti kestäväällä ja ennustettavalla pohjalla, sillä suurin osa asiakkaista on kilpailutetun sopimuksen piirissä ja yksilöhankintojen osalta asiakkuudet ja sopimukset ovat jo tiedossa olevia.

3. Mihin toimiin Pirhassa aiotaan ryhtyä, jotta 1000 puuttuvaa palveluasumisen paikkaa saadaan hankituksi? Uusitaanko kilpailutus?

Kts. edellinen vastaus.

Pirkanmaan hyvinvointialue julkaisee alkuvuonna uuden tarjouspyynnön nykyisen hankintamenettelyn sisällä, minkä lisäksi palveluntuottajilla on mahdollisuus hakeutua palvelusetelituottajiksi.

Voimassa olevien yksilöasiakkuuksien osalta on neuvoteltu yksilöhankintasopimukset ja asiakkaiden palvelunjatkuvuus heidän nykyisessä asumispaikassaan on turvattu.

Ostopalvelutuotannon rinnalla Pirkanmaan hyvinvointialueella lisätään oman tuotannon ympärivuorokautisen palveluasumisen paikkamäärää, kuten 2024 talousarviossa linjattiin (ostopalvelujen vähentäminen ja omaan tuotantoon ottaminen).

4. Voidaanko hankintamenettelyä kehittää markkinavuoropuhelussa siten, että hankinnassa huomioidaan henkilöstömitoituksen muutosten vaikutus indeksillä?

Henkilöstömitoituksen muutosten huomiointi kilpailutuksissa on ollut haastavaa viime vuosina suurten ja osittain ennalta-arvaamattomien lainsäädännöllisten muutosten takia.

Pirkanmaan hyvinvointialueen uudessa hankintasopimuksessa on huomioitu lainsäädännön muutosten mahdollisuus ja niiden vaikutus hinnoitteluun. Jos lainsäädännön vaatimukset muuttuvat, voi hyvinvointialue neuvotella muutosten vaikutuksista hintatasoon sopimuskumppanien kanssa. Varsinaisen indeksin määrittelemineen muutosten huomioimiseksi on etukäteen vaikeaa, sillä muutokset voivat tulla sopimuskauden aikana hyvin arvaamattomasti.

5. Vertailtaessa Pirhan kilpailutusta muiden hyvinvointialueiden toteuttamiin kilpailutuksiin (esimerkiksi Vantaa-Kerava hyvinvointialueen Vanhusten asumispalveluiden hankinta 17.10.2024), minkälaisia eroja on kilpailutusten kriteereissä havaittavissa? Olisiko näistä otettavissa mallia myös Pirhan hankintoihin?

Pirkanmaan hyvinvointialueella seurataan muiden hyvinvointialueiden tekemiä kilpailutuksia ja hankintojen valmisteluun kuuluu aina markkina-analyysin teko. Suurin osa hyvinvointialueista kilpailutti ikäihmisten ympärivuorokautisen palveluasumisen vuonna 2023 tai aikaisemmin, minkä takia hankinnoissa määritellyt henkilöstömitoituksen tasot ja hinnat vaihtelevat hyvinvointialueittain hyvin paljon.

Vantaa-Keravan kilpailutuksessa hyvinvointialue sitoutui ostamaan tietyn määrän kapasiteettia, millä hyvinvointialue pyrki saavuttamaan edullisempia hintatasoja. Sidotun kapasiteetin ostamiseen liittyy kuitenkin taloudellisia riskejä, mitä Pirhalla ei tässä tilanteessa ollut halukkuutta ottaa. Lisäksi Pirkanmaa on maantieteellisesti hyvin laaja alue ja tiettyyn kapasiteettiin sitoutuminen tietyiltä palveluntuottajilta voisi johtaa epätarkoituksenmukaiseen asiakkaiden sijoitteluun eri kuntien alueella, jossa ei voitaisi huomioida yksilöllistä palvelutarvetta tai asiakkaan toiveita edes niin paljon kuin nykytilanteessa voidaan.

6. Mitä seurauksia Pirhan epäonnistuneella kilpailutuksella on ollut palveluntarjoajakenttään?

Emme pidä kilpailutusta epäonnistuneena.

Ympärivuorokautisen palveluasumisen hankinta on jaettu useaan vaiheeseen. Tässä ensimmäisessä vaiheessa saimme tarjouksia 25 palveluntuottajalta ja vain 5 aikaisemmissa sopimuksissa mukana ollutta palveluntuottajaa ei jättänyt tarjousta.

Kilpailutuksessa valituiksi tulleet palveluntuottajat ovat suurin osa pieniä ja keskisuuria yrityksiä ja näistä moni toimii järjestöpohjaisesti. Näkemyksemme on, että hankinnan myötä nyt valituksi tulleet palveluntuottajat hyötyvät tilanteesta niin, että yksiköiden käyttöaste tulee olemaan korkealla tasolla ja toiminnan laajentamiseen on aikaisempaa paremmat näkymät. Pienten ja keskisuurten toimijoiden markkina-asema parani pörssiyritysten jäädessä vielä osin miettimään, missä laajuudessa jatkossa haluavat toimia Pirkanmaalla.

Emme ole havainneet, että kilpailutuksella olisi ollut vielä muita vaikutuksia palveluntarjoajakenttään, mutta seuraamme tilannetta jatkuvasti.

7. Miten ratkaistaan se, että strategian ja nykytilanteen välinen epäkohta, eli strategiassa on linjattu oman tuotannon osuuden kasvattaminen, mutta käytännössä Pirhalla ei ole asumispalveluiden osalta investointisuunnitelmassa oman tuotannon lisäystä?

Pirkanmaan hyvinvointialueen strategian 2023–2025 mukaan hyödynnämme monituottajuutta ja monikanavaisia palvelumalleja.

Investointisuunnitelmassa vuosille 2025–2028 on tarkemmin kohdentamaton varaus erityisryhmien asumisyksiköille yhteensä 124 M€. Asumisyksiköt on tarkoitus rakentaa investointeja vastaavina sopimuksina eli niitä ei rakenneta omaan taseeseen. Pirha voi kuitenkin toteuttaa palvelut näissä asumisyksiköissä joko omana toimintana tai ostopalveluna.

8. **Lainanottovaltuuksiin ja investointeihin on mahdollista hakea poikkeamislupaa, jossa perusteena käy että saavutetaan tuotantokustannuksiin säästöä investoinnin pitoaikana. Onko mahdollista ottaa valmisteluun poikkeamisluvan hakeminen?**

Pirkanmaan hyvinvointialueen lainanottovaltuus vuodelle 2024 oli 0 €. Pirkanmaan hyvinvointialue haki lainanottovaltuuden muutosta ja vuodelle 2024 lainanottovaltuutta myönnettiin 900 M€, jota voidaan käyttää vuonna 2024 alkaneisiin hankkeisiin kuten Tays uudistamisohjelman hankkeisiin.

Vuodelle 2025 lainanottovaltuus on myös 0 € ja vuoden 2025 uudet hankkeet rahoitetaan vuosikatteella. Vuoden 2026 alusta tehdään uudet vuokrasopimukset kuntien kanssa ja uudet sopimukset tulevat todennäköisesti edellyttämään vuoden 2026 lainanottovaltuudelle muutoksen hakemista.

9. **Yhteisöllisen asumisen vaatimustasossa Pirhalla on muita hyvinvointialueita korkeampi vaatimus asiakkaan MAPLe - palvelutarveluokkaan. Vanhukset pääsevät yhteisölliseen asumiseen vasta erittäin suuressa palvelutarpeessa. Käytännössä asiakkaat ovat siten hajautetusti kotihoidon piirissä pidempään kuin olisi välttämättä tarkoituksenmukaista. Voidaanko reuna-alueilla joutua tilanteisiin, jossa kustannukset toteutuvat korkeampina, kun tehdään kotikäyntejä pitkällä siirtymillä sen sijaan että hoidettaisiin asiakkaat keskitetysti? Onko asiakkaan yhteisölliseen asumiseen pääsemiseen kehitettävissä malli, jossa huomioidaan MAPLe -luvan ohella myös kokonaisuutena yhteiskunnalle koituvat palveluiden kustannukset?**

Julkisesta tietokannasta ei vielä ole saatavilla RAI-toimintakykymittarin lukuihin perustuvia vertailuja yhteisöllisen asumisen myöntämisen perusteista. Kaikilla hyvinvointialueilla ei ole julkisesti näkyvillä yhteisöllisen palveluasumisen myöntämisen perusteissa RAI-toimintakykyarvioinnin mittareita, joista MAPLe-palvelutarveluokka on vain yksi. Myöntämisperusteiden sanallisissa kuvauksissa Pirkanmaan hyvinvointialueen yhteisöllisen asumisen myöntämisen perusteet ovat varsin yhdenmukaiset muiden hyvinvointialueiden kanssa.

RAI-toimintakykymittarin käyttäminen palvelutarpeen arvioimisessa tuli lakisääteiseksi huhtikuussa 2023 ja tästä syystä myös RAI-mittariston arvot on kirjattuna myöntämisen perusteisiin Pirkanmaan hyvinvointialueella. Osalle hyvinvointialueista RAI-toimintakykymittarin käyttö tuli uutena lain voimaantullessa. Pirkanmaalla kyseistä mittaria on käytetty jo 2000-luvun alusta lähtien ja mittarista saatava data on luotettavaa ja laadukasta. RAI-järjestelmää käyttämällä kyetään varmistamaan asiakkaiden yhdenvertainen palvelutarpeen arviointi ja palveluiden myöntäminen hyvinvointialueella.

Arvioitaessa asiakkaan palvelutarvetta ja siihen vastaavaa palvelukokonaisuutta, ensisijainen peruste on yksilöllinen palvelutarve ja asiakkaan kokonaistilanne, jossa otetaan huomioon asiakkaan toimintakyvyn lisäksi mahdollisuuksien mukaan mm. hänen elinympäristönsä ja läheisverkostonsa sekä asiakkaan omat toiveet palveluidensa toteuttamisessa.

Asiakkaalla on lähtökohtaisesti oikeus asua omassa kodissaan sinne tuotettavien palveluiden turvin, eikä häntä voida velvoittaa muuttamaan keskitetympään ratkaisuun palveluiden järjestämiskustannusten takia.

Ikäihmisten määrän kasvaessa on ilman muuta tarkoituksenmukaista ja myös välttämätöntä tarkastella kaikkia ikääntyneiden tarvitsemia palveluja kokonaisuutena ja niiden järjestämistä myös kustannusten näkökulmasta.